

Socialdepartementet
liselott.fagerlind@regeringskansliet.se

Begäran om yttrande om delbetänkandet Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48), S2025/00922.

Er beteckning: S2025/00922

Länsstyrelsen välkomnar utredningens ambition att stärka Sveriges pandemiberedskap genom en tydligare och mer ändamålsenlig rättslig struktur. De förslag som utredningen lämnar är i huvudsak välgrundade och nödvändiga för att säkerställa en effektiv och rättssäker hantering av framtida pandemier.

Länsstyrelsen tillstyrker således i huvudsak förslaget, men avstyrker de delar som handlar om civilförvarsområdesansvariga länsstyrelser (CIVO) roll, då genomförande av dessa förslag riskerar att skapa en otydlighet i uppdrag och genomförande som inte torde gynna vare sig det förebyggande arbetet eller arbetet i händelse av utbrott.

Länsstyrelsen nedanstående kommentarer och synpunkter på frågeställningar som kan behöva förtydligas eller ytterligare belysas.

Sammanfattning

Länsstyrelsen ser positivt på ett införande av tydliga regleringar av olika aktörers ansvarsområden gällande arbetet med att planera inför en pandemi och att vid behov hantera de delar som ligger inom respektive aktörs ansvar. De av utredningen föreslagna fokusområdena bedöms vara högst relevanta, och sammanfaller med det aktiva arbete som länsstyrelserna redan bedriver, med utgångspunkt från det geografiska områdesansvaret.

Hur uppdragen till olika myndigheter om att förebygga oklara ansvarsförhållanden ska gå till behöver dock förtydligas. I förslaget anges att de civilområdesansvariga länsstyrelserna ska ha en roll i detta arbete, trots att alla länsstyrelser får samma uppdrag om genomlysning av regelverk och arbetssätt. Länsstyrelsen i Dalarna tilldelas dessutom samordningsuppdraget. Detta tillsammans gör CIVOs ansvar än mer otydligt. Den föreslagna tilldelningen av

snarlika uppdrag utgör i sig en oklar ansvarsfördelning som riskerar att försvåra genomförandet av analys av behov och förmågor men även genomförande av faktiska åtgärder inför och vid en pandemi. De delar av förslaget som rör civilförsvarsområdesansvariga länsstyrelser (CIVO) roll avstyrks därför.

Tilläggas bör att erfarenhetsmässigt uppstår en viss rapporteringströtthet när många olika nationella aktörer efterfrågar information med olika skärningar/frågeställningar och med olika intervall. Det är därför av stor vikt att förfrågningar om *rapportering* *behöver gå i samma upprättade spår och i samma rytm* för alla typer av händelser, för att dels ge aktörerna arbetsro, och dels för att skapa en helhetsbild som underlag för beslut.

Länsstyrelsen vill även poängtera att det är väsentligt att de eventuellt inskränkande åtgärder som sätts in avseende behov av *smittförebyggande och bekämpande åtgärder är proportionerliga* och därmed endast i nödvändig omfattning påverkar individens fri- och rättigheter, till exempel gällande mötesfrihet och olika aktörers möjlighet att fortsätta bedriva verksamhet. Att åtgärder i möjligaste mån föreslås bygga på frivilliga åtaganden från den enskilda är ett viktigt ställningstagande.

Länsstyrelsen framhåller att det arbete som företogs under coronapandemin, där ett *länsstyrelsegemensamt samordningskansli* inrättades, var mycket framgångsrikt. Detta dels genom kanalisering av samverkan med nationella aktörer, dels genom att ta fram informationsmaterial, verktyg för tillsynsarbete och vägledning syftande till likriktning av länsstyrelsernas tillsynsarbete utöver den vägledning som tillhandahölls av Folkhälsomyndigheten. Det väl genomförda länsstyrelsegemensamma informationsarbetet är ännu ett exempel på gott samarbete. På regional nivå var samarbetet mellan Länsstyrelsen, smittskyddsläkare och kommuner mycket gott, och var enligt Länsstyrelsens bedömning en mycket viktig framgångsfaktor. Med utgångspunkt från detta resonemang och från det faktum att länsstyrelsen besitter det geografiska områdesansvaret samt har kännedom om det egna länets förutsättningar, förordas, såsom utredningen föreslår, att länsstyrelserna ska utses till tillsynsmyndighet. Att använda den redan väl skickade tillsynspersonal som finns på länsstyrelserna är effektivt och rimligt, men återkommande utbildning är nödvändig för att upprätthålla relevant kunskapsnivå. Det är därför positivt att man i utredningen föreslår finansiering för uppdragen, och

Länsstyrelsen förutsätter att ytterligare medel tillförs i händelse av aktivering av lagstiftningen.

Länsstyrelsen vill även betona vikten av forskning inom smittskyddsområdet, och detta med ett tydligt One Health-perspektiv, eftersom pandemier ofta har starka kopplingar till zoonotiska smittämnen. Därför är samarbetet mellan myndigheter på humansidan och på djursidan av mycket stor betydelse.

Vidare föreslår Länsstyrelsen att översättning av bland annat information bör ske till de fem minoritetsspråken i enlighet med förslagen till ändring i förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion.

Alla typer av vårdgivare - regioner, kommuner och privata vårdgivare -, samt socialtjänsten behöver ha hållbara strategier för kommande pandemier. Strategierna behöver också vara utformade så att de fungerar väl över vårdgivargränserna för att vårdkedjan ska upprätthållas under de svåra förutsättningar som en pandemi innebär. Även andra aktörer än regionerna behöver alltså inkluderas i regleringarna avseende krav på förberedelser. Detta bör regleras i smittskyddslagen.

Avsnitt 1: *Författningsförslag*

I förslaget till ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder 1 kap 27 § definieras begreppet resenär såsom inrikes resande med kollektivtrafik och flygtrafik. Att lägga till att begreppet kollektivtrafik inkluderar sjöfart i linjetrafik skulle underlätta förståelsen av definitionen.

Enligt lagförslagets 5 kap §7 ska den som omfattas av §§5 – 6 i samma kapitel anmäla detta i förväg till länsstyrelsen (*användning och upplåtelse av platser för privata sammankomster*). Motsvarande paragraf finns inte för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Under coronapandemin kunde länsstyrelserna få motsvarande information från Polismyndigheten, dock ibland med viss fördröjning och endast efter begäran. Det skulle underlätta planering och genomförande av tillsynsarbete om det antingen skulle införas en anmälningsplikt till aktuell länsstyrelse för arrangören eller om det antingen i denna lag eller i ordningslagen framgår att Polismyndigheten ska meddela aktuell länsstyrelse vid ansökan, samt meddela beslut och dess villkor.

Att ta bort möjligheten för länsstyrelsen att föreskriva om att allmänna sammankomster och offentliga tillställningar inte får hållas inom länet enligt Förordningen om bemyndigande för kommuner och länsstyrelser förutsätter att skrivningen i Lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder införs. I annat fall faller en del av möjligheten till åtgärder bort.

Avsnitt 9 och 10:

Stärkt beredskap med en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

Underlag till en nationell strategi för hantering av pandemier

De av utredningen föreslagna fokusområdena bedöms vara högst relevanta och sammanfaller med det aktiva arbete som länsstyrelserna redan bedriver, med utgångspunkt från det geografiska områdesansvaret. I dagsläget har Länsstyrelsen tagit fram en mer generisk plan för den egna myndighetens hantering av olika samhällsstörningar i hela hotskalan och har till denna en fogat en överenskommelse med regionala aktörer om arbetssätt och samverkan. Vilken detaljeringsgrad som förväntas från utredarens sida behöver ytterligare definieras så att planer/strategier kan docka i varandra och fungera tillsammans/parallellt. Anser utredaren att alla aktörer ska ta fram separata planer/strategier för fler olika händelser än i dag, så blir arbetet mer omfattande och kan komma att kräva mer övning och utbildning än om arbetssätten överensstämmer oavsett kris.

Framtagande av en nationell strategi är ett mycket mångfacetterat uppdrag, där många aspekter behöver belysas, med fokus på att nå de fastställda målen för en sådan strategi. Det kan finnas regionala variationer som behöver tas hänsyn till, men i det stora hela behöver strategin kunna appliceras över hela landet, men kunna anpassas efter smittspridningsmönster och smittskyddsläge i regionerna. Strategin behöver omfatta inte enbart de effekter sjukdomen i sig kan komma att få på samhället utan även andra indirekta effekter, som t ex livsmedelsförsörjning, logistik och ekonomi, vilket gör att de i många delar sammanfaller med hantering av andra kriser i samhället, så som beskrivet ovan.

Kontinuitetsplanering hos både myndigheter och verksamheter är nödvändig, och kan i stora delar vara tämligen generell, men förstås

mer specifik avseende annat. Både myndigheter och andra aktörer behöver avsätta resurser för att ta fram planer, men även för att utbilda och öva sin personal att hantera eventuellt ändrade eller tillkommande arbetsuppgifter. Det är därför positivt att man i utredningen föreslår finansiering för uppdraget i form av en halv (0,5) årsarbetskraft per länsstyrelse, en halv (0,5) årsarbetskraft för samordningsansvar samt att det, när tillsyn aktualiseras, bör tillföras ytterligare medel.

Länsstyrelsernas lägesbildsrapportering är väsentlig för att ge beslutsfattare på nationell nivå relevant information från länen, för att korrekta strategiska beslut ska kunna fattas. Det är även väldigt viktigt att information återförs till länen från den nationella nivån. Detta beskriver utredningen väl. Utredningen menar vidare att utveckling av samlade lägesbilder i ett normalläge för att undvika tillfälliga lösningar under en pågående kris är väsentligt vilket Länsstyrelsen håller med om. Det är därför positivt att detta föreslås utgöra ett av fokusområdena i en nationell strategi för pandemihantering. I sammanhanget anser Länsstyrelsen dock att det är viktigt att påminna om det arbete som redan görs/har gjorts nationellt inom området (se till exempel Gemensamma grunder – ramverk för ledning och samverkan), och att ett eventuellt utvecklingsarbete med lägesbild för pandemihantering ”jackar in” i detta och inte hanteras i ett eget spår.

I förslaget till ändring i smittskyddslagen efterlyses ett tillägg angående den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens ansvar. Deras planering, handlingsberedskap, försörjningsberedskap gällande skyddsutrustning och personalförsörjning var avgörande för hur landet klarade covid-19-pandemin och är nu som vi ser det utelämnad i lagförslaget. Både regioner, kommuner och privata vårdgivare behöver ha hållbara strategier för kommunande pandemier. Strategierna behöver också vara utformade så att de fungerar väl över vårdgivargränserna för att vårdkedjan ska upprätthållas under de svåra förutsättningar som en pandemi innebär.

I förslagen till ändring i förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion framgår bland annat att information kan behöva översättas, utformas på lätt svenska och barnanpassas. Här föreslår Länsstyrelsen att det tydliggörs att översättning bör ske till de fem minoritetsspråken. Det är även av största vikt att information når alla grupper i samhället

Länsstyrelsen vill även betona vikten av forskning inom smittskyddsområdet, och detta med ett tydligt One Health-perspektiv, eftersom pandemier ofta har starka kopplingar till zoonotiska smittämnen. Därför är samarbetet mellan myndigheter på humansidan och på djursidan av mycket stor betydelse.

Avsnitt 14: Konsekvenser av förslagen

För god efterlevnad av smittskyddsåtgärder krävs acceptans för de inskränkningar som kan komma att införas hos både den enskilda, hos verksamhetsutövare och i civilsamhället. Proportionalitet mellan behov och inskränkning är avgörande för att skapa förtroende för samhällets förmåga att hantera situationen, och därigenom minskar misstro och överträdelser. Det är därför extremt viktigt att myndigheter samverkar både i ord och handling samt att information finns lättillgängligt för var och en. Med de regleringar som införs skapas förutsättningar för detta på ett tydligt sätt. Hur en kommande pandemi kan komma att ta sig uttryck är givetvis svårt att sia om, men med dessa förberedelser har Sverige mycket bättre förutsättningar att ta sig an en pandemisk kris än tidigare.

Ett av utredningens förslag handlar om att kartlägga oklara ansvarsförhållanden. Här föreslår man att myndigheter, via regleringsbrev, får i uppdrag att bland annat se över regelverk och arbetssätt så att oklara ansvarsförhållanden förebyggs. Uppdraget bör, enligt utredaren, genomföras i dialog mellan myndigheter och berörda aktörer, och föreslår att de civilområdesansvariga länsstyrelserna omfattas av detta. När det gäller själva tillsynen så föreslås ju samtliga länsstyrelser få detta uppdrag, med en länsstyrelse (Dalarna) som samordningsansvarig. Hur man har kommit fram till att det då är de civilområdesansvariga länsstyrelserna som ska ingå i arbetet med att kartlägga oklara ansvarsförhållanden (i stället för till exempel Dalarna) anser vi inte framgår på ett tydligt sätt. Den föreslagna tilldelningen av snarlika uppdrag utgör i sig en oklar ansvarsfördelning som riskerar att försvåra genomförandet av analysen men även genomförande av faktiska åtgärder inför och vid en pandemi.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Helen Hellmark Knutsson med länsveterinär Annelie Grip Hansson som föredragande. Medverkat i den slutliga handläggningen har även kommunikatör Lilian Johansson och biträdande enhetschef Lina Andersson.